

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

DİSTOPIK ADALETİN MEKÂNLARLA İŞLENİŞİ

Araştırma Sorusu: Tahsin Yücel'in *Gökdelen* adlı romanında distopik adalet mekân seçimleriyle nasıl işlenmiştir?

Ders: Türkçe A, Category 1

Sözcük Sayısı: 3908

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	3
II. DİSTOPİK ADALETİN MEKANLARLA İŞLENİŞİ	5
II.I. AÇIK MEKANLARLA DİSTOPİK ADALETİN İŞLENİŞİ	5
II.I.I. İSTANBUL	6
II.I.II. İSTANBUL'UN SOKAKLARI VE ÇEVRESİ (EKOLOJİK MEKANLAR)	8
II.I.III. YILKI ADAMLARININ COĞRAFYASI	10
II.II. KAPALI MEKÂNLARLA DİSTOPİK ADALETİN İŞLENİŞİ.....	12
II.II.I. GÖKDELENLER	13
II.II.II. EMEKLİÖĞRETMEN HİKMET BEY'İN EVİ.....	15
III. SONUÇ	17
IV. KAYNAKÇA	18

I. GİRİŞ

Adalet; toplumsal hayatın düzenleyicisidir. Adaletin uygulanması için de hukuk, hukukî çözümler için de yargı gereklidir. Toplumların hepsinde bu yapının sistemli ve iyi işlediği söylenemez. Edebiyat da toplumla iç içe olduğundan yazarlar siyasî, sosyal, ekonomik, hukukî konulara yapıtlarında yer verirler. Bu konular için kimi yazarlar ütöpik dünya/lar yaratmayı kimi yazarlar da distopik dünya/lar yaratmayı tercih etmişlerdir. Ütöpik yapıtlarda toplumdaki sorunlara rağmen umudun olması gerektiği iletisi verilir. Bu tarz yapıtlarda yazarlar, hayal güçlerini kullanarak farklı olasılıklar yaratırlar ve ideal dünyaya ulaşmada eleştirinin önemini ortaya koyarlar. Distopik kurgu aracılığıyla toplumsal sorunlar ele alınır, var olan kötü düzene yapıcı bir eleştiri yöneltilir. Ayrıca, *“Ya gerçekleşirse, gerçekleşeceğini varsayalım, ya olursa”* üzerinden, *mevcut ya da deneyimlenmesi muhtemel olaylara, durumlara karşı hazırlık yapılması ve gerekli önlemlerin alınması tavsiye edilerek uyarılar dikkate alınmadığı takdirde ne gibi bir senaryoya karşılaşılabileceği gösterilmektedir.*¹ Bu düşünceler ışığında yazarlar yapıtlarında ütopya ile olumluya özendirerek yönlendirme, distopya ile de karşı bir önlem olarak olumsuzun gerçekleşmesini engellemeyi amaçlarlar. Distopik ve ütöpik romanlarda yazarlar “olmayan yerleri” ve “düzeni veya düzensizlikleri” anlatmak için mekanları sembolik ve ironik olarak kullanırlar.

Tahsin Yücel’in ana karakter Avukat Can Tezcan’ın yeni bir yargı modelinin oluşturulma sürecinde yaşadıklarını konu alan *Gökdelen* adlı yapıtı distopik özellikleri olan bir romandır. Bu

¹ ATASOY, Emre. “Distopik Kurgu ve Ümitvar Distopya Bağlamında Ütopyacılık Geleneği”. *Gaziantep Üniversitesi, Araştırma Makalesi.*

romanda olaylar zincirini başlatan, geliştiren ve temel distopya adalettir. Tahsin Yücel, diğer distopik roman yazarları gibi distopyasını mekânlar aracılığıyla ortaya koymuştur. Romana adını veren “Gökdelen”lerle çevrili İstanbul’da adaletin varacağı son kötü nokta yaşanır. Distopik adalet, adaletin ideal bir şekilde yürürlüğe konulamamasıdır, adalet ise TDK tanımına göre, yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması olarak tanımlanmıştır. Tahsin Yücel romanında adaletin tanımına aykırı bir sistem sunmaktadır. Bunu yargının özelleştirilmesi çabalarıyla anlatır. Yazar, mekânları distopik adaletin ironik ve sembolik anlatımını sağlamak için kullanarak distopik romanların karamsar yapısını aydınlatır. Yargının ve hukukun özelleştirilmesi demek toplumlarda kaosun oluşması anlamına gelir. Yücel de bu kaosu, romana da adını veren gökdelenler, adalet kurumları, tarihî yerler, İstanbul, New York gibi birçok kapalı ve açık mekânı algısal olarak kullanarak adaletin kapitalizm etkisi ile yıkılışıyla aktarır.

Bu tezde, Tahsin Yücel’in *Gökdelen* adlı romanında distopik adaletin mekânlarla işlenişi kanıtlanacaktır. Mekân kullanımları distopik adaleti yansıtan açık ve kapalı mekanlar şeklinde iki başlık üzerinden yorumlanacaktır. İlk ana başlıkta açık mekânlar değerlendirilecektir çünkü romanın tamamının geçeceği ve distopik adaletin yaşanacağı genel çerçeve açık mekânlar ile çizilmiştir. Bu çerçevede birinci alt başlıkta İstanbul’un genel durumu, ikinci alt başlıkta İstanbul’un sokakları ve çevresi Temel Diker’e göre ele alınacak, üçüncü alt başlıkta ise ylık adamlarının coğrafyası değerlendirilecektir. İkinci ana başlıkta distopik adaletin en yoğun olarak yansıtıldığı kapalı mekânlar gökdelenler ve Emekli Öğretmen Hikmet Bey’in Evi ile ilgili olmak üzere iki alt başlıkta incelenecektir.

II. DİSTOPİK ADALETİN MEKANLARLA İŞLENİŞİ

Distopik roman türü, ütopyadan ayrı bir tür olarak görülse de bu iki türün mekânları önemli hale getirme yönünden ortaklıkları vardır. Distopyalarda yaratılan mekânlar, insanların yaşamak zorunda oldukları yerlerdir ve bu mekanlar en temel ihtiyaçları olan sağlık, adalet, eğitim, yeme-içmenin karşılanamadığı birer “yeryüzü cehennemi”dir. Ancak zengin kesim için ise refah içinde yaşadıkları bir hayatı temsil eden bir şehir ütopyasıdır. Tahsin Yücel de *Gökdelen* adlı distopik romanında yeryüzü cehennemini adalet bağlamında Türkiye ve Türkiye’nin en çok nüfuslu İstanbul’u olarak yaratır. Açık mekânların yanı sıra kapalı mekânların da distopya için önemi büyüktür. Bu distopya aslında adalet içindir çünkü doğanın, mekânların, insanların değişimi sonrası sıra adalete gelmiştir.

II.I. AÇIK MEKANLARLA DİSTOPİK ADALETİN İŞLENİŞİ

Yayımlanış tarihi 2006 olan *Gökdelen* romanı gelecek zamanda yani 2073’ün Türkiye’sinde başlar. Kitaba adını veren gökdelenlerle yeni bir görünüm kazanmış 2073 yılının İstanbul’uyla tanışmaya başlayan okur, distopya dünyasına adım atar. “Tahsin Yücel’in ‘Gökdelen’ adlı romanı özellikle mekânın insan ve toplum üzerindeki etkisini vurgulaması bağlamında önemlidir. Öte yandan özelleştirilen yargı sistemini ele alan “Gökdelen”, “*iktidar-medya ve yargı ilişkilerinin kurgusal aktarımı açısından da son derece değerli bir yapıttır.*” (Özelçi, 279) Bu bağlamda gökdelenlerle sarılmakta olan ve New York’a benzetilmeye çalışılan İstanbul, yargının özelleştirilmesi için en önemli açık mekândır. Gökdelenlerin yanı sıra İstanbul’un ekolojik anlamdaki kötü durumu da diğer çarpıcı mekânsal boyuttur. İstanbul’dan çıkartılmış olan yılki adamlarının yaşamak zorunda kaldıkları açık mekân ise distopik adalet anlayışının bir başka önemli ögesidir.

II.I.I. İSTANBUL

Gökdelen romanının ana karakteri Avukat Can Tezcan'ın müvekkili, İstanbul'a yeni bir çehre kazandırmakta olan Temel Diker adlı yardımcı karakterdir. Temel Diker, romanda hem İstanbul'u hem de İstanbul aracılığıyla adaleti yeniden inşa eden bir müteahhit olarak okurun karşısına çıkar.

İsim sembolizasyonu ile yaratılan Temel Diker'in İstanbul'u New York yapma isteği doğrultusunda İstanbul'daki tüm mekânlara sahip olmak için Türkiye'nin en iyi avukatı Can Tezcan ile çalışmaktadır. Yazar, Temel Diker'in en geniş açık mekân olan İstanbul'da 2060'da başlattığı tekelleşme sürecini distopik adaletin başlangıç noktası yapmıştır. Romanda Can Tezcan Avukatlık Kurumuna gelen Temel Diker ile Can Tezcan arasında geçen diyalog, mekân algısıyla adaletin geleceği duruma karşı zemin hazırlar niteliktedir. Temel Diker'in "*Tam on altı gökdelenin yapımına başlanması bu davanın sonuçlanmasına bağlı. Üstelik başka nedenlerim de var.*" (Yücel, 37) demesi üzerine Can Tezcan'ın "*Temel' ciğim sen kentte en az yüz elli gökdelen dikmiş adamsın durmadan da dikiyorsun on altı gökdelenin sözü mü olur?*" (Yücel, 37) diye soruyla karşılık vermesi romanın başlangıcında Temel Diker'i tanıtmak ve özellikle "kent" açık mekânı aracılığıyla yasalar karşısında Diker'in gücünü göstermeye yöneliktir. Temel Diker'in "*Ben bu İstanbul'u ikinci bir New York yapmaya çalışıyorum, o evin arsasının da bu çabanın içinde çok özel bir yeri var ama şu kentte bir yargıç pazartesi günleri yan gelip yatacak diye uzadıkça uzuyor.*" (Yücel, 37) şeklindeki yargıçlara yönelik yakınması sırasında "o ev" diye bahsettiği mekân, bir öğretmenin yaşamakta olduğu ev olup romanın diğer bölümlerindeki yargının özelleştirilmesine neden olacak hem kapalı hem de açık mekândır. "*Son yıllarda nice temel yasanın hoyratça çiğnenmesinden sonra hukukun hukuk olmaktan çıkmak üzere gelip dayandığı son sınırdı belki bu ev.*" (Yücel, 41) olarak tanımlanan bu mekân için Temel Diker, yargının tüm

sınırlarını zorlayacaktır. Temel Diker gibiler için ütöpik olan mekân ve adalet, okur ve romandaki ylık adamları için distopiktirler.

Tahsin Yücel, gökdelenler aracılığıyla modernist anlayışla tasarlanmış şehirlerdeki ahlakî çürümeye dikkat çeker ve kentsel mekânların nasıl fiziksel ve toplumsal sınırlar oluşturabileceğini vurgular. Bu sınırlar aynı zamanda distopik adalet kavramının da sınırlarıdır. Can Tezan'ın Temel Diker'e Sarayburnu'na özgürlük anıtı dikme fikrini değiştirip değiştirmediğini sorması üzerine Temel Diker'in "*Yer çok güzel, New York Limanı'nı aratmaz; ayrıca Topkapı Sarayı'nı yıkamayacağıma göre, hiç değilse önünü kapatmış olacağım.*" (Yücel, 50) diye yanıt vermesi kültürel yıkımın büyük bir göstergesidir. Avukat'ın "*Topkapı Sarayı'ndan ne istiyorsun ki? Tarihimizin en önemli tanıklarından.*" (Yücel, 50) görüşü üzerine Diker'in "*Olabilir, benim kafamdaki İstanbul'un bütünlüğünü bozuyor.*" demesinin ardından kente yeni bir bütünlük vermek istediğini belirtip bitirdiğinde kentin "*insanlarda geçmişi de geleceği de düşündürmeyecek, onları sonsuz bir şimdiki zamanda yaşatacak bir bütünlük.*" (Yücel, 50) oluşturacağına dair kendine göre ütöpik yazara ve okura göre distopik planlarından ünlü avukata bahsetmesi, yapacakları için adaleti kendi isteği doğrultusunda kullanacağını önemli bir işaretidir. Yasaları bütünüyle bireyin kendi çıkarı için kullanabilir hâle gelmesi adalet anlayışındaki kötüye gidişattır. Temel Diker, bu özgürlük anıtıyla ilgili sorunları Can Tezcan aracılığıyla çözeceğini bilmektedir çünkü uzun süredir İstanbul'un kentleşmesi için çarpık işlerini onunla halletmiştir. İstanbul'un kodamanlarına rüşvet olarak gökdelenler verme fikrine sahip olan Diker'e karşılık bir hukuk adamından daha büyük bir çözüm gelmesi distopik dünya ile okuru iyice buluşturur. Tezcan, bu sorunların yargının özelleştirilmesiyle çözüleceğini söyler. Avukat Can Tezcan'ın "*Her şeyin özelleştirilmiş olduğu bir ülkede devletin yargıyı hala kendi tekelinde tutmasının aykırılığı (...) yargının nesi eksik? Baş gerekçem de düzenin tutarlılığı olacak.*" (Yücel,

53) sözleri romanda İstanbul mekânının ilçelerinde yapılacak mimari değişimler vasıtasıyla yargının özelleştirilme fikrinin ortaya konuluşunu ifade eder. Böylece yazar, açık mekân İstanbul'u distopik adalet anlayışının merkezine yerleştirmiş olur. Şeyma Karaca Küçük'e göre yargının özelleştirilmesi gibi adalet sistemini alt üst edecek tüm olumsuzluklar bir kurtuluş yolu değildir. Bu romandaki ironiyi oluşturmaktadır. Yargının özelleştirilmesiyle adaletsizliğin ortadan kalkacağını düşünen Can Tezcan, her şeyin daha kötüye gitmesine neden olmaktadır.

II.I.II. İSTANBUL'UN SOKAKLARI VE ÇEVRESİ (EKOLOJİK MEKANLAR)

Yalçın'a göre ütopya dünyaya ait bir cennete benzer. İnsanın bu dünya cennetini oluşturma sürecinde yaşadığı hayal kırıklıklarının sonucunda oluşan karamsar hava ise bir cehenneme benzediğinde distopya olarak düşünülür. Ütopya, insanın mutlu olması ve mutluluğunu sürekli kılması için gereklidir. Akıl ve insan merkezli olarak oluşturulan dünya bir tasarımın sonucudur ve buna hizmet etmelidir. Distopya ise bunun gerçekleşmemesi sonucunda yaşanan bir hayal kırıklığıdır. *Gökdelen* romanında cehennem tasavvuru yani distopya "İstanbul" olarak verilmiştir. Çünkü distopik İstanbul birbirinin aynı gökdelenlerle doludur ve daha da doldurulacaktır. Bu büyük açık mekân aynı zamanda kapitalizmin gelebileceği son noktayı da işaret eder. İstanbul cadde ve sokaklarındaki gökdelenler, geleneksel Türk yatay ev mimarisinin dikey gökdelen mimarisiyle değişmesini yani ilişkilerin de hiyerarşik ilişkilere dönüşmesinin sembolüdürler. Bütün bu mekânsal değişimler romanda adaletin de değişimini kanıtlar. Yazar, bu romanında insanın kanun ve yasaları parmağında istediği gibi oynatarak insanın çevreyle olan ilişkisini, insan odaklı dünya tasarımının olumsuz sonuçlarını okurla paylaşmaktadır. Ekoeleştirel edebiyat kuramıyla romanda insan ve çevre ilişkisine bakıldığında İstanbul'un ekolojik olarak nasıl bozulduğu daha net anlaşılır.

Romanda Can Tezcan üniversiteden gazeteci arkadaşı Cüneyt Ender'i yargıyı özelleştirme haberini yapması için ikna etmeye çalışırken Temel Diker'in sözde işlevsel kent hayalinden bahseder. Bu hayalde *"Gökdelenler birbirinin aynı olacak aynı yükseklikte, aynı genişlikte yalnızca renkleri ve numaraları değişik olacak. Bir de ortalıkta ne ağaç ne çiçek."* (Yücel, 64) olmayışı dikkat çekicidir. Çünkü bütün şehir planlarında özellikle park ve bahçe alanlarına mutlaka yer verilmesi gerekirken Diker'in planında ağaç ve çiçeklerin engel olarak görülmeleri çevrenin de distopik sunuluşudur. Cüneyt karakterinin de *"Olamaz çok saçma şey bu!"* (Yücel, 64) diye tepki vermesinin sonunda yargının özelleşmesi konusunda ikna olan Cüneyt Ender'in gazetesinde yazı yazarak olayı hızlandırmayı kabul etmesi oldukça ironiktir. Yazar, Cüneyt Ender karakterine üstelik *"Eski devrimcileriz...yargıyı özelleştirmek de bir devrim."* (Yücel, 68) dedirterek ekolojik zararın bertaraf edilerek distopik adalet için çalışılmaya başlandığını gözler önüne serer. Bu çalışma onlar için devrim niteliğindedir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde çevrede *"bugün atların ve eşeklerin kökü neredeyse kökünden kurudu."* (Yücel, 114) *"Ağaçların yüzde doksan beşi kuru, yapraksız, içinden çürümüş"* (Yücel, 115) gibi ekolojik bozulmaları gösteren tespitler yer alırken yasaların çevreye yönelik herhangi bir düzeltme çabası içinde olmayışı, aksine Temel Diker'in ütopyasını desteklemek için çalışması distopik adalet anlayışının temsilidir. Romanda *"Bunca fabrika, bunca maden, bunca orman, bunca üniversite, bunca hastane, bunca hava, deniz, kara ve demiryolları nasıl satıldıysa yargı da öyle satılacaktır, yani yok pahasına."* (Yücel, 63) cümlesinde alınıp satılamayacak ekolojinin büyük parçası olan ormanların özelleşmesinden bahsedilirken buna karşılık yargının satılması da normalleştirilmiştir. Orman gibi önemli açık mekânlar gibi yargı da satılamaz. Bu, yazarın distopik adalet anlayışını en iyi ortaya koyduğu cümlelerinden biridir. Gökdelen'in İstanbul'unda denizler özelleştirilmiş, ülkenin karasuları on beş yıldır yabancıların elindedir.

Denizlerin içindeki biyolojik hayat kontrol altına alınarak, balık çiftliğine dönüştürülmüştür. Bu balıkların tadı bile sanayi ürünlerine benzer bir şekilde birbirinin aynı, cıvık ve tatsızdır.

Yücel, kurgusunda hükümet tarafından yargının özelleştirilme sürecini kolaylaştırmamıştır. Temel Diker'in ve Can Tezcan'ın arzuladıkları yargının özelleştirilmesini ağır şartlar olmadan iktidar kabul etmez. Yazar, bu noktada hükümetin kendi yararına çok ağır koşullar öne sürdükten sonra özelleştirmeyi kabul ettirir. Ancak bu koşullarda halkın yararına yapılan hiçbir şey yoktur. Çünkü istenilen iktidara karşı açılan tüm davaları özelleştirilen yargının reddetmesini ister. Ayrıca devletin açtığı tüm davaların da lehine sonuçlandırılmasını ister. Can Tezcan, Başbakan Mevlüt Doğan'ın taleplerini onaylar. Fakat İstanbul için sıkıntılı durumlar bunun üzerine başlayacaktır çünkü hükümetin isteklerine karşılık Can Tezcan da Taksim ve Fatih'te Temel Diker'in projelerine çıkarılan engellerin ortadan kaldırılmasını ister. Yapılacak özgürlük heykeli için Topkapı Sarayı'nın bir kısmının kullanılacak olması hükümet tarafından kabul edilecektir. Tamamen çıkarların gözetildiği bu anlaşma ile tarih ve mekanlar zarar görecektir. Böylece yazar, distopik adaleti somut İstanbul açık mekânının çıkarlar uğruna yok edilmesiyle gözler önüne sermiş olur.

II.I.III. YILKI ADAMLARININ COĞRAFYASI

Gökdelen romanında distopik adaletin adeta bir sembolü olan Temel Diker karakteri aracılığıyla karakterler, çevre sorunlarının etkilerinden kurtulmak için kendilerine sistem dışında yapay bir gökdelen dünyası kurmuşlardır. Dikilen gökdelenler düşünüldüğünde Yalçın'a göre "*Dikey mimariye göre yatay mimari doğaya uyumlu bir yapılaşmayı temsil eder.*" görüşü romanın distopik mekânlarının varlığını açıklar. Romanda Yücel, Temel Diker'in İstanbul'unu tamamen gökdelenlerden yani dikey mimari ile oluşturmuştur. Bu mekân yaratımı ekoeleştirici kapsamında okura çeşitlilik sunar. Can Tezcan, Temel Diker'in bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle anlatır:

“Ama mikrop ve virüs de bırakmıyor. Kendisi de sık sık söyler, bilirsin. ‘Eski yapılar hemen ortadan kaldırılır da kent yalnızca gökdelenlerden oluşursa, çevrede seralar için geniş alanlar açılır, kitle daha sağlıklı bir yaşama kavuşur.’ der. Ona göre her şeyin ölümcül mikroplar taşıdığı bu ortamda yer düzeyinden ne kadar uzaklaşırsak, yani ne kadar yukarı çıkarsak, o kadar güvende oluruz. Bence doğru bir çözüm bu.” (Yücel, 204)

Can Tezcan gibi ünlü bir avukatın Temel Diker gibi kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutan birinin görüşlerini iyiymiş gibi şiddetle böyle savunuyor oluşu distopik adaletin önemli bir kanıtıdır. Adalet temsilcisi kişinin doğayı da koruması beklenirken romandaki bu durum ile okur, doğanın gökdelenler için katledilip yapay bir mekân oluşturulması çabası ile karşı karşıya kalır.

Ekoeleştirici kuramının “ekofobi” olarak nitelendirdiği gereksiz bir korkuya bağlı olarak yeryüzünden yalıtılmış bir mekânda yaşama isteğine göre romanda da Temel Diker’in Avukat Can Tezcan’ı kullanarak kuruyor olduğu şehir, çevrenin zararlı etkilerinden arındırılmış rahat bir ortamdır. Yücel, roman kurgusu içine öyle bir açık mekân ekler ki okur, distopik adaletin en çarpıcı ve en insanlık dışı noktasına gelindiğini görür. Bu açık mekân, bu gökdelenler şehrinin duvarlarının dışında “yılki adamları”nın yaşadığı yerdir.

Gazeteci Rıza Koç’un Can Tezcan ve Can Tezcan’ın eşi Gül Tezcan ile diyaloglarında yılki atları gibi *“insanların işe yaramayanları yani iş bulamayanları yalnız yaşlıları değil gençleri ve çocukları da” (Yücel, 114)* kentlerin, kasabaların dışına gönderdiklerini söylemiştir. Gül Tezcan’ın nedenini sorması üzerine Rıza Koç’un *“bunca aç insanın tokların yaşamını katlanılmaz duruma getireceğini bildikleri için kentlerin görünümüne gölge düşürmemek için sırtı kalın yurttaşlar her sabah cesetlerle karşılaşmasınlar diye. Çoğu zaman da kendileri çıkıp gidiyor kurtuluşu doğada arıyorlar.” (Yücel, 114)* şeklinde yanıt vermiştir. Yücel’in hayal gücünü kullanarak yılki atlarından yola çıkıp yılki adamlarını yaratması ve onları yılki atları gibi ayrı bir coğrafyaya yerleştirmesi ilgi çekici bir mekân kurgusudur. Bu mekân ve yılki insanlarına *“Can Tezcan da Gül Tezcan da*

inanmadan” (Yücel, 114) Rıza Koç’u dinlemişlerdir. Üniversiteden devrimci gazeteci arkadaşı Rıza Koç’un Can Tezcan’a *“Dostum bu özelleştirme tutkusu her şeyi unutturmuş sana.”* (Yücel, 116) demesi adalet için yapılmaya çalışılan özelleştirmenin öneminin büyük bir göstergesidir. Adaletin özelleştirilmesi demek kötü adalet, yozlaşmış adalet yani romandaki distopik adalet demektir. Ejder Çelik’e göre *“Distopik romanlar, insanın binlerce yıllık; varlık, evren, doğa, toplum, değer ve gündelik hayat algısına yapılan topluca müdahalenin doğurduğu geleceğe yönelik sosyal kaygının edebi paylaşımıdır.”* Yücel de yaşadığı dönemde ülkesinde işsizliğin artmasıyla gerçek hayattaki bu sorunu ele alıp ileriki yıllarda adalet sisteminin gerekeni yapmadığı takdirde geleceği en kötü durumu yılki adamları ve onların coğrafyası ile ortaya koyarak adeta bir çözüm aramaktadır.

Roman yılki adamlarının mekân değişimiyle sona erer. Yazar, yılki adamlarını kendi mekânlarından *“Doğuda sonu görünmeyen bir insan seli kente doğru akmaktaydı.”* (Yücel, 334) diyerek hep birlikte şehre yani duvara doğru harekete geçirterek ve bu harekete sele benzeterek romanını bitirmeyi tercih etmiştir. Bu, romanın ne kadar distopik olsa da umut ışığı yakarak bittiğinin göstergesidir. Yapay ortamlarda yaşayan, çıkarıcı, adaletsiz insanların sonu getirilirken asıl verilmek istenen mesaj bütün insanları kapsayan bir düzenin adaletin olması gerektiğidir. Yazar, bu romanında distopik adalete yönelik düşüncelerini açık mekânların yanı sıra kapalı mekânlarla da işlemiştir.

II.II. KAPALI MEKÂNLARLA DİSTOPIK ADALETİN İŞLENİŞİ

Tahsin Yücel, *Gökdelen* romanında açık mekânlarına da kapalı mekânlarına da sembolik işlev yüklemiştir. Bu kapsamda romanında öne çıkan mekân betimlemeleri değil mekânların taşıdığı sembolik anlamlardır. Özellikle kurgulanan kapalı mekânlar romandaki bencilleşmiş ve yabancılaşmış tiplerin ve onların sebep olduğu adaletsizliğin anlatımında oldukça etkili olmuştur. Yalçın’a göre *“Yücel romanlarında genellikle kapalı mekânları tercih eder. Bu tercihte roman kahramanlarının genellikle yabancılaşmış tipler olmalarının etkisi büyüktür. Kapalı mekânlar, içe kapanmanın,*

toplumdan izole bir hayatın da önemli bir göstergesi haline gelir.” Bencilleşen ve yabancılaşan bu çıkarıcı insanların adaletin bozulmasına nasıl yol açtığı özellikle Can Tezcan’ın gökdelendeki evi ve hukuk bürosu ile Emekli Öğretmen Hikmet Şirin’in gibi kapalı mekânlarla işlenmiştir.

II.II.I. GÖKDELENLER

Yücel’in *Gökdelen* distopik romanı hızla betonlaşan bir dünyada topluma huzur ve mutluluk vaat ediyor gibi görünen “gökdelenlerin” aslında insanları nasıl vahşileştirip adaletsiz hale getirdiğini anlatır. Temel Diker’in gökdelenleri kapitalizm, rüşvet, özentilik, Amarikalılılaşmayı sembolize ederken ünlü Avukat Can Tezcan’ın gökdelendeki evi düzene ayak uydurmuş sembolize eder. Gökdelendeki Tezcan Hukuk Kurumu da yargının tüm özelleşme sürecini yansıtan gerçekçi bir kapalı mekândır. Gökdelenleri dikebilmek için öldürülen Yaşlı Öğretmenin evi de adet adaletin ölümünü sembolize eder.

Romanın ana karakteri ve adaletin en güçlü temsilcisi Can Tezcan, İstanbul’un en meşhur avukatıdır. Romanın başlarında eşi “*Gül Tezcan İstanbul’un o güne dek yapılmış en yüksek yüz elli üç gökdeleninden birinin sondan üç önceki katından, yani şöyle böyle beş yüz otuz beş metre yukarıdan bir şeyler seçilebilirmiş gibi pencereye koştu.*” (Yücel, 18) cümlesindeki aşırı yüksek gökdelen mekânının kullanımından okur, ütopyik /distopik bir roman karşısında olduğunun farkına varmaya başlar. Romanın adı “Gökdelen” sözcüğü de romanda ilk kez bu cümlede geçmiştir. Romanda “gökdelenler” yükseldikçe insanların bakış açıları da değişir, adaletsizliğe doğru gidildiği görülür. Romanın adının bir mekân adı olarak seçilişi ve bu sembolik anlamı oldukça önemlidir. Okul yıllarından, çok sevdiği arkadaşı Varol’un davası görülürken yaşanan hukuka aykırı olaylara kızan Türkiye’nin en iyi avukatı Can Tezcan “yargının özelleştirilmesi” fikrini “*Her şeyi özelleştirdiklerine göre yargıyı da özelleştirse bari, bundan daha iyi olur, daha kötü olmaz.*” (Yücel, 26) şeklinde ilk defa dillendiren karakter olmuştur.

Can Tezcan'ın yaşadığı evinin gökdelen olmasının yanı sıra iş yeri olan hukuk bürosu da gökdelenindedir. Tezcan Avukatlık Kurumu “*Esin kaynağı ve adaşı Manhattan Building’ten yüz elli metre daha yüksek olan 25-C sayılı ve pembe renkli gökdelenin doksan sekizinci katındaki Tezcan Avukatlık Kurumu’nun kapısından girerken bayağı yatışmıştı.*” (Yücel, 30) şeklinde ayrıntılı betimlenen ender mekânlardandır. Temel Diker’in diktiği gökdelenlerden biri olması ve esin kaynağı olan ve hatta aynı adda Manhattan Building ile karşılaştırılarak ondan daha yüksek betimlenmesi İstanbul’un karakterlere göre ütöpik, okurlara göre distopik yönüdür. Avukatlık Kurumu’nun “pembe renkli gökdelen” tamlamasında “pembe” sıfatıyla nitelendirilmesi romandaki distopik adalet anlayışının zıttıdır. En yüksek gökdelen, en iyi avukatın içinde çalıştığı adeta tozpembe bir dünyadadır. Yücel, Can Tezcan’ın yaşadığı ve çalıştığı gökdelenler ile Temel Diker’in tüm diğer gökdelenleri aracılığıyla aslında modernist anlayışla tasarlanmış şehirlerdeki ahlaki çürümeye dikkat çekmiştir.

Romanda yargının özelleştirilmesi konusundaki önemli görüşmelerden biri Temel Diker’in gökdelenlerinden birinde gerçekleşmiştir. Yazar, dönemin adalet bakanı ile en ünlü Avukat Can Tezcan’ı “*18 Nisan 2073’te Temel Diker’in gökdelenlerinden birinde, akşam yemeğinde...*” (Yücel, 96) buluşturmuştur. İlahi anlatıcı aracılığıyla Veli Dökmeci’nin üç iktidarın üçünde de adalet bakanlığındaki koltuğunu korumayı başardığı öğrenilir. Bu bilgi gökdelendeki görüşmede Can Tezcan’a yargının özelleştirilmesi hakkındaki görüşleri sorulup kendilerinin de “*özelleştirme konusunu köklü bir çözüm olarak gördüklerini*” (Yücel, 97) söylemesinin önemini vermede etkilidir. Gökdelen’deki diyalogda Veli Dökmeci, Can Tezcan’dan açıkça “*daha açık konuşayım, sayın başbakanla benim de bu işten bir pay almamız gerekir.*” (Yücel, 102) diyerek rüşvet istemesi distopik adaletin çarpıcı bir kanıtıdır. Çünkü yargının özelleştirilmesi karşılığında rüşveti isteyen “adalet bakanı”dır. Bu görüşme bir hukuk bürosunda veya başka bir resmi kurumda olmayıp

Diker'in gökdelenlerinden birinin içinde olması romanda adaletin karanlık bir yola girdiğinin de sembolüdür. Romanın ilerleyen bölümlerinde Beyaz Köşk kapalı mekânında başbakan ile Can Tezcan görüşmesinde Veli Dökmeci'nin gökdelen görüşmesinde girişini yaptığı rüşvetin kapsamı öğrenilir. Başbakan Mevlüt Doğan'ın Can Tezcan'a *“Bir de şu senin dostunun Maçka'daki yeni gökdelenlerinden birinde partim tarafından kullanılacak ama tapuları eşimin kız kardeşinin üzerine çıkarılacak iki büyük daire istiyorum.”* (Yücel, 133) demesinden “gökdelenlerin” adaletsizliği yansıması oldukça açıktır. Dolayısıyla yazarın, romanında baştan sona gökdelenleri distopik adalet için kullandığı görülür.

II.II.II. EMEKLİ ÖĞRETMEN HİKMET BEY'İN EVİ

Romanda gökdelenler kadar önemli ve romanın kilit noktası sayılabilecek bir kapalı mekânda Emekli Öğretmen Hikmet Bey'in evidir. Romanın olay örgüsünde merakı doğuran ve sürdüren bir mekân olma özelliğindedir. Temel Diker'in hayalindeki New York'u yaratabilmesi önünde tek engel bu ev kalmıştır. Evin yıkılması gerekmektedir. Yargının özelleştirilmesi bu amaç uğruna hızlandırılmıştır. Bu romanın asıl önemli yönü de distopik adalet anlayışına insan odaklı dünya tasarımıyla dikkat çekmesidir.

Emekli Öğretmen Hikmet Bey'in evi gökdelenlerin arasında hayatın hala sürebildiği tek mekân olarak şu betimlemelerle kurgulanmıştır:

“Ayakkabılarını çıkarttıktan sonra girdiği küçük oturma odasında, duvarda asılı ayı postunu, küçük tahta çerçevelerin camları ardındaki sararmış aile fotoğraflarını, karşısındaki belki yüzyıllık divanın üzerine yayılmış kara velenseyi, üzerine eski kitaplar yığılmış emektar masayı iyice eprimiş halıyı görünce, buna bir de nicedir unuttuğu eski ev kokusu eklenince, birden çok eski bir zamana ve çok eski bir ortama, çocukluk günlerinin

dost evlerinden birine gelmiş gibi bir duyguya kapıldı, tüm niyorkluluğuna karşın, mutluluğa benzer bir şeyler duydu.” (Yücel, 217)

Romanda Emekli Öğretmen Hikmet’in evinin böyle ayrıntılı betimlenmesi sayesinde okur, evi gözünde canlandırabilirken gökdelenlerin içine dair okurun zihninde bir resim oluşmamaktadır. Yazar koku duyusunu bile kullanarak evin içine Temel ile birlikte adeta okuru da sokmaktadır. Evin içi betimlenirken eşyalar için en çok tekrar ederek kullanılan sıfat “eski” dir. “eski” sıfatı evin yeni düzene ayak uyduramadığını aslında bilinçli şekilde ayak uydurmadığının kanıtıdır. Evde Hikmet Bey ile sohbet eden Temel’in bir anda “*Kedi.. bir kedi..*” diye kekeleyip “*Evinizde bir kedi var.*” demesi üzerine Hikmet Bey’in de “*bir de değil dokuz kedi var.*” (Yücel, 219) şeklinde yanıt vermesi Temel Diker ve tüm gökdelen insanları için şaşırtıcıdır. Kedilerin kökünün Türkiye’de kurutulduğunu söyleyen Diker’e Hikmet Bey’in “*bu evde değil*” (Yücel, 219) diye karşılık vermesi de hayatın ölmediğinin önemli bir göstergesidir. Cihangir’deki bu tek evin anlamı Temel Diker için “engel” iken Hikmet Bey için ise “geçmiş”, “ailesi”, “değerleri”, “hayvanları”, “bitkileri” ve “ağaçları”dır. Yargının özelleştirilmesi sayesinde Temel Diker, Yargıç Halid Yurtapan’a “*Hikmet Şirin’in evini ve bahçesini kamulaştırıp yıkması, sonra da üzerine o güzel gökdelenlerinden birini dikmesi koşuluyla Temel Diker’e satılması*” (Yücel, 233) kararını çıkarttırabilmiştir. Can Tezcan’ın bu karar sonrası “*Bunca yılın yargıcı!’ dedi içinden, tiksiniş gibi yüzünü buruşturdu.*” (Yücel, 233) şeklinde verdiği tepki şaşırtıcıdır. Yargının özelleştirilmesinin kitaba göre olumlu okurlara göre olumsuz sonuçları görülmeye başlanmıştır. Can Tezcan’ın bu tepkisi ise küçük umut ışığı yakmaktadır. Ancak bu karar sonrası Hikmet Şirin’in evine yapılan baskınlar sonucunda Hikmet Şirin’in öldürülmesi romanda distopik adaletin en hüznü temsilidir.

III. SONUÇ

Tahsin Yücel, *Gökdelen* adlı distopik romanında mekânları, distopik adaletin yansıtılması için kullanmıştır. Romanda mekânlar hiyerarşik şekilde düzenlenerek varlıklılar, yöneticiler “gökdelenlerde” yaşatılırken; yoksullar, şehirde tutunamayanlar da “şehrin duvarlarının dışındaki dağlarda, tepelerde” yaşam mücadelesi verir şekilde kurgulanmıştır. Gökdelenlerin romanda yoksulları içeri sokmayan birer kale gibi oldukları görülmüştür.

Mekân kullanımları distopik adaleti yansıtan açık ve kapalı mekânlar olmak üzere iki ana başlık üzerinden incelenmiştir. İlk ana başlıkta açık mekânlar değerlendirilmiş ve romanın tamamının geçtiği ve distopik adaletin yaşandığı genel çerçevenin açık mekânlar ile çizildiği örneklerle kanıtlanmıştır. Bu çerçevede birinci alt başlıkta İstanbul’un genel durumu, ikinci alt başlıkta İstanbul’un sokakları ve çevresi Temel Diker’e göre ele alınmış, üçüncü alt başlıkta ise ylık adamlarının coğrafyası ayrıntılı değerlendirilmiştir. Romanda gökdelenlerle sarılmakta olan ve New York’a benzetilmeye çalışılan İstanbul’un, yargının özelleştirilmesi için en önemli açık mekân olduğu sonucuna varılmıştır. Gökdelenlerin yanı sıra İstanbul’un ekolojik anlamdaki kötü durumunun da romanda işlenişinin diğer çarpıcı mekânsal boyut olduğu kanıtlanmıştır. İstanbul’un merkezinden çıkartılmış olan ylık adamlarının yaşamak zorunda kaldıkları açık mekânların ise distopik adalet anlayışının en alt sınıfını temsil eder şekilde kullanıldığı görülmüştür. Bu ikinci bölümdeki mekânların Temel Diker gibiler için ütopyik mekân ve ütopyik adalet iken okur ve romandaki ylık adamları için distopik oldukları tespit edilmiştir. Bu durum roman boyunca kapalı mekân seçimlerinde de görülmüştür.

İkinci ana başlıkta distopik adaletin en yoğun olarak yansıtıldığı kapalı mekânların gökdelenler ve Emekli Öğretmen Hikmet Bey’in evi olduğu iki alt başlıkta ayrıntılı incelenerek kanıtlanmıştır. Romanda yazarın açık mekânlarına da kapalı mekânlarına da sembolik işlev yüklediği örneklerle

açıklanmıştır. Bu kapsamda romanda öne çıkan mekân betimlemeleri değil mekânların taşıdığı sembolik anlamlar olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle kurgulanan kapalı mekânlar romandaki bencilleşmiş ve yabancılaşmış tiplerin ve onların sebep olduğu adaletsizliğin anlatımında oldukça etkili olduğu görülmüştür. Romanda bencilleşen ve yabancılaşan çıkarıcı insanların adaletin bozulmasına nasıl yol açtığı özellikle Can Tezcan'ın gökdelendeki evi ve hukuk bürosu, Diker'in gökdelenleri ile Emekli Öğretmen Hikmet Şirin'in evi gibi kapalı mekânlarla işlenmiştir. Yücel'in, Can Tezcan'ın yaşadığı ve çalıştığı gökdelenler ile Temel Diker'in tüm diğer gökdelenleri aracılığıyla aslında modernist anlayışla kurulmuş şehirlerdeki ahlaki çürümeye ve sonucundaki distopik adalete dikkat çektiği kanıtlanmıştır. Yazar, Hikmet Bey'in evi maddî değerlerin değil manevî değerlerin önemli olduğu eski düzeni temsil eder şekilde kullanıldığı ve romanın en dramatik mekânı olduğu görülmüştür.

Eserin sonunda “distopik adalet” mekânlar yoluyla okuyucunun karşısında apaçık durur haldedir. Bu tez aracılığıyla, Tahsin Yücel'in *Gökdelen* eserinde açık ve kapalı mekân kullanımlarının distopik adaleti etkili bir biçimde aktardığı sonucuna varılmıştır.

IV. KAYNAKÇA

ALP PAMUK, Çiğdem. “Tahsin Yücel ve J.G. Ballard'ın *Gökdelen* Romanlarında Fiziksel ve Toplumsal Sınırlar” *KARE Özel Sayı BAKEA*, (2020): 38-50. DergiPark3_10.38060-kare.718260-1046878. Erişim 03 Mart 2022.

ATASOY, Emre. “Distopik Kurgu ve Ümitvar Distopya Bağlamında Ütopyacılık Geleneği”. *Gaziantep Üniversitesi, Araştırma Makalesi*. Dergipark.org.tr/tr/pub/jss. Erişim 01 Aralık 2021.

ÇELİK, Ejder. “Distopik Romanlarda Toplumsal Kurgu”. JSR Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/Cilt /Volume 18 Sayı/Number 1 (Nisan/April 2015):(57-79). Dergipark.org.tr/tr/pub/sosars/issue/11404/136153. Erişim 5 Kasım 2021.

K. KÜÇÜK, Şeyma. “Distopik Bir Roman Olarak Gökdelen’de Yapı ve İzlek” Turkish Studies (Elektronik), vol.10, no.8, 2015, ss.1445-1466. *Acarindex*. acarindex.com/turkish-studies-elektronik/di-stopik-bi-r-roman-olarak-gokdelen-de-yapi-ve-i-zlek-137537. Erişim 05 Nisan 2022.

ÖZELÇİ, Remziye. “Tahsin Yücel’in Gökdelen’i bağlamında sinema ve reklam filmlerinde yeni yaşam mimarlarının izinden gitmek”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (19), 279-296. DOI: 10.29000/rumelide.752344. Dergipark4_10.29000-rumelide.752344-1149365. Erişim 26 Kasım 2021.

YALÇIN, Fatih. “Bir Ekodistopya Olarak Tahsin Yücel’in Gökdelen Romanı” *Mavi Atlas*,8(1) 2020:107-114, Araştırma Makalesi. DergiPark_10.18795-gumusmaviatlas.694784-1072441. Erişim 26 Kasım 2021.

YÜCEL, Tahsin. Gökdelen, Can Yayınları, 2018.

MLA Handbook. 8th Edition. The Modern Language Association of America, 2016.

Narlı, Mehmet. "Romanda Zaman ve Mekan Kavramları." *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 7, no 7, 2002, ss. 91-106. *Dergi Park*. dergipark.org.tr/tr/download/article-file/864480. Erişim 30 Mart 2021.

Şengül, Mehmet Bakır. “Romanda Mekan Kavramı.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 3, no 11, 2010, ss. 528-538. *The Belt and Road Initiative Reference Source*

Ebscohost,search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=hsi&AN=51548052&site=ehost-live. Erişim 12 Ekim 2020.